

ABDULLA QAHHOR HIKOYALARI TAHLILI

Hamroyeva Sabina Ismoil qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Menejment fakulteti MO-58 guruh talabasi

sabinahamroyeva936@gmail.com +998993774999

Rahbar: Muxlisa Sadriddinovna Muhitdinova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“O‘zbek va rus tillari” kafedrası dotsenti.v.b

Annotatsiya: Ma'lumki ,har bir davrda ijtimoiy hayot muammolari dolzarb muammolardan biri bo'lib kelgan.O'tmish saboqlaridan bizga ayonki,taqdirning shafqatsiz hukmi qora xalqni shunchaki chetlab o'tmagan.Abdulla Qahhor mana shunday,davr muammolarini,o'zbek xalqining xx- asr boshlarida kechirgan qora kunlarini o'zining hikoyalarida real badiiy tasvirlar bilan jonli tasvirlab bergan ijodkordir.Ushbu maqolada buyuk qalam sohibi,hikoyanavis Abdulla Qahhorning hikoyalari tahlilida ijtimoiy davr muammolari yoritilgan.

Kalit so'zlar: bemor, hikoyanavis, dahshat, jamiyat, ijtimoiy davr, qashshoqlik, dramatism, savodsizlik.

Аннотация: известно ,что проблемы общественной жизни в каждый период являлись одной из актуальных проблем.Из уроков прошлого нам становится ясно,что жестокий приговор судьбы не просто обошел стороной черный народ.Абдулла Кахор - таков творец,живо изобразивший в своих рассказах проблемы эпохи,темные дни, которые пережил узбекский народ в начале xx века, реалистическими художественными образами.В этой статье рассматриваются проблемы социальной эпохи в анализе историй великого пера,рассказанависа Абдуллы каххора.

Ключевые слова: пациент, рассказчик, ужас, общество, социальная эпоха, бедность, драма, неграмотность.

Abstract: it is known that the problem of everyday life in each period was one of the traces of an actual problem. It is clear from the lessons of the wet village's past that the harsh verdict of the court did not just bypass the black people. Abdullah Kahor is such a creator who vividly portrayed in his stories the problem of the era, the dark days that the Uzbek people experienced at the beginning of the 20th century, with realistic and artistic images. This article examines the problem of the social epoch in the analysis of the history of the great pen, narrated by Abdullah Kahhor.

Keywords: patient, narrator, horror, society, social epoch, poverty, drama, illiteracy.

Abdulla Qahhor – hajviy hikoyalar ustasi. U hajviy va yumoristik hikoyalarida qahramonlar xarakteri, dunyoqarashi, fe'l-atvoridagi ijtimoiy illat sifatida bartaraf etilishi zarur bo'lgan kamchiliklarni, ba'zan yengil-yelpi tuzatish bo'lgan xato va yetishmovchiliklarni ko'rsatadi. **“O'jar”** hikoyasida mashhur o'zbek artisti Mirshohid Mirqobilovning uyida bo'lib o'tgan voqeani tasvirlaganman. Voqeaning ishtirokchilari Mirshohid, uning o'n ikki yoshlar chamasidagi o'g'li va o'zim. Sirasini aytganda, voqea hikoyaning zamirida bo'lgan ma'noga ega emas edi. Kuldirishga g'oyatda mohir bo'lgan Mirshohid hikoyada ko'rsatilganidek masxara darajasida “nodon”lik qilgani yo'q, shu rolni “o'ynagan”, shu bilan mening xayolimni o'sha vaqtda band qilib yurgan mavzuga shakl topib bergan edi”, - deb hikoya tarixi bilan kitobxonni tanishtirib o'tadi¹ Adibning “O'jar” hikoyasi yozuvchining badiiy mahorati va hayotni chuqur tahlil qilish qobiliyatini

---

¹ 1. A. Qahhor. Asror bobo va O'jar (hikoya). – T., Adabiyot uchqunlari, 2018

ko'rsatadigan asarlaridan biridir. Hikoya o'zbek xalqining xarakteriga xos jihatlar, inson ruhiyatining murakkabligi va oddiy hayotning qiziqarli tasvirlari bilan boyitilgan. Undagi so'z qo'llash mahorati, ya'ni kam so'z qo'llab, olam-olam ma'no-mazmun bilan boyitilganligini ko'rishimiz mumkin. Hikoyadagi qahramonlar o'jar keksalarning hayotga bo'lgan qarashlari va o'ziga xos xarakterlari jonli tasvirlangan. Ularning har biri o'ziga xos va o'zbek xalqining ma'naviy dunyosini aks ettiradi. Asarning bosh qahramonlari Qutbiddinov va Zargarovlar ham bir-birlariga yon qo'shni, ham dilkash oshna bo'lishadi. Hikoyani tahlil qilar ekanmiz, ularning o'zaro muloqot jarayonida evfemizlarning hikoya qahramonlarini fikrlash doirasini, ularning munosabatlarini ifodalaydi. Asarda ikki ulfatchi yig'ilgan vaqtida har doim ikki mavzudan chetga chiqmasligi: biri – shu ketishda shahrimiz yana ellik yildan keyin qanday bo'lar ekan; ikkinchisi – so'nggi vaqtlarda fan kishilarni yoshartirish to'g'risida nega indamay qo'ydi?

Bu safargi o'tirishida ular "Bola tarbiyasi" mavzusida juda ham qizg'in suhbat olib boradi. Asardagi har yomonning bir "ammo"si bo'lishi kerak, har yaxshining bir "lekin"i birikmasini maishiy evfemizmlar turiga kiritishimiz mumkin. Bu gap orqali yozuvchi inson har doim mukammal bo'la olmasligini, har bir yomon insonning ham qandaydir yaxshi tomoni borligini, yaxshining esa yomon tomoni mavjudligini kitobxonga uqtirmoqchi bo'ladi. "O'jar" hikoyasi inson va jamiyat munosabatlaridagi ziddiyatlarni ko'rsatadi.

Asardagi evfemizmlarni tahlil qilar ekanmiz, aroqqa nisbatan oq ichmoq so'zini ishlatilganligiga guvoh bo'lamiz. Bundan tashqari, asarda shaxmat o'ynash to'g'risida juda ham qizg'in bahs bo'lib o'tadi. Shaxmatning ijobiy va zararli tomonlarini ikki oshna birbirlariga tushuntiradi. Bu orqali yozuvchi qahramonlarning hayoti va turmush tarzini ham ifodalab o'tadi. Ularning ichki kechinmalari, o'z fikrlarida qat'iylik qilishi, boshqalarning maslahatlariga quloq

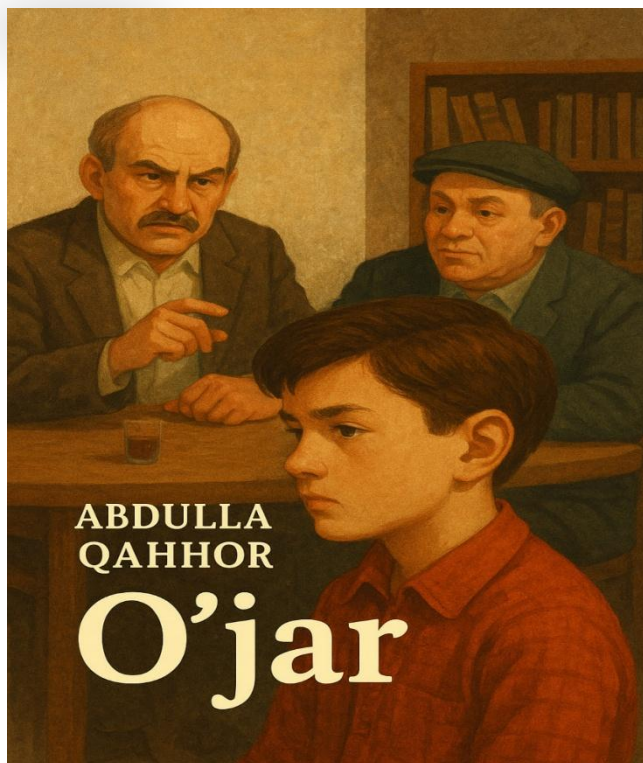

solmaslik kabi jihatlari ochib beriladi. Asarda shaxmat o‘ynash natijasida miyaning suyilib qolishi kabi evfemik birikmadan bilishimiz mumkinki, Qutbiddinov va Zargarov shaxmat haqida yetarlicha ma’lumotga ega emas. Ular o‘zlaring mulohazalari bilan bolalarining shaxmat o‘ynashiga yo‘l qo‘ymaydi. Hikoyada ijtimoiy ziddiyatlar, xususan, avlodlar o‘rtasidagi tafovutlar va munosabatlar bevosita aytilmasdan, evfemistik ifodalar orqali tasvirlangan. Masalan, “Zamon o‘zgardi” yoki “Hozirgi yoshlar boshqacha” kabi iboralar jamiyatdagi o‘zgarishlarni yumshoqroq va kinoyali tarzda aks ettiradi. Bu yozuvchining ijtimoiy masalalarni mulohazali va estetik tarzda ifodalash mahoratini ko‘rsatadi. Keksa va yosh avlod o‘rtasidagi munosabatlar hikoyada bevosita tanqid qilinmasdan, evfemizmlar orqali tasvirlangan. Masalan, “Bizning paytimizda bunday emas edi” iborasi avlodlar o‘rtasidagi, qarashlardagi farqni ko‘rsatadi, lekin bu ayblash sifatida emas, balki yumshoq bir xotira sifatida berilgan.

Hikoyadan o‘rin olgan yana bir evfemik ma’no moliya tili so‘zi orqali adib daromad hosil qilish va uni sarflashda ishlatiladigan pulni kinoyaviy tarzda emas, balki yumshoqroq holda ifodalashga harakat qilgan. Evfemizmlarni tahlil qilar ekanmiz, asarda maktablarga nisbatan tarbiya o‘choqlari birikmasining ishlatilishi orqali yozuvchi asar qahramonlarining kinoyali tarzida ifodalaydigan fikrini yumshoq tarzda ochib bergan. “O‘jar” hikoyasi inson va jamiyat munosabatlaridagi ziddiyatlarni ko‘rsatadi. Hikoya orqali yozuvchi inson tabiatidagi o‘jarlik, o‘z fikridan qaytmaslikning jamiyatdagi o‘rni va uning salbiy oqibatlarini badiiy tahlil qiladi. “O‘jar” hikoyasida evfemizmlar hikoyaning badiiy kuchini oshirish bilan birga qahramonlarning ichki dunyosini chuqurroq ochishga yordam beradi. Yozuvchi evfemistik iboralar orqali murakkab ijtimoiy va insoniy muammolarni yumshoq, xalqona va hazilomuz tarzda ifodalab, kitobxonni asarni tahlil qilishga va

mulohaza yuritishga chorlaydi. Bu evfemizmlar hikoyaga tabiiylik va hayotiylik baxsh etadi.

**1-rasm: Abdulla Qahhor
“O’jar” hikoyasi²**

A.Qahhor hikoyalarini shunchaki yozmaydi, balki jamiyatda bo’layotgan nohaqliklar, odamlar o’rtasidagi adolatsizliklar kuchli satira ostida yoritiladi va buning yechimi kitobxon ixtiyoriga topshiriladi. Bundan tashqari, adib epigraflardan ham mohirona foydalanadi. Bu orqali kitobxon asar mazmunini darrov anglab oladi. Aynan biz tahlil qilmoqchi bo’lgan “Anor”

hikoyasi uchun qo’llangan epigrafni olaylik:

“Uylar to’la non, och-nahorim bolam, Ariqlar to’la suv, tashnai zorim, bolam”. Ya’ni uylarda non bor, lekin och, ariqlar suvga to’lib yotganda, suvga tashna bo’lgan bolam, deyapti. Asar urush payti yozilgani uchun, sobiq sovet tuzumidan qiynalgan xalq tasvirlangan. Uylarda non, ariqlarda suv bo’lsada, lekin tinchlik bo’lmasa, demak bu xalqning qorni och deya tahlil qilishimiz mumkin.

Asar tahliliga keladigan bo’lsak, birinchi navbatda A. Qahhor “Anor” hikoyasi uchun nega bu epigrafni tanladi? Yuqorida aytib o’tganimizdek urush tufayli yuzaga kelgan ochlik, kambag’allik, nochorlik sabab o’g’rilikka qo’l urgan kishi obrazini gavidalantirish uchun, albatta. Asarda voqealar rivoji Turobjonning xotini anorga boshqorong’i bo’lishidan boshlanadi. O’sha davrdagi ijtimoiy holat, ocharchilik,

---

² Muallif tomonidan yaratilgan

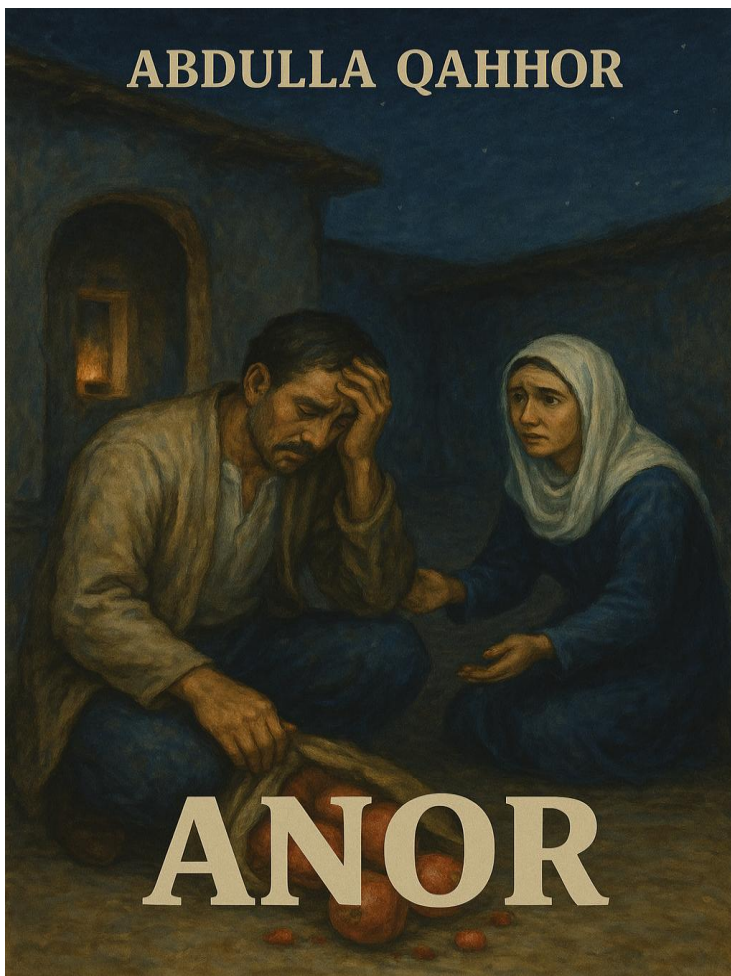

nochorlik, kambag'allik sabab Turobjon ayoliga bir dona anorni olib kela olmaganligi, keyin esa o'g'irlik qilishga majbur bo'lishini adab kuchli satira ostida ifodalab beradi. Bundan ko'rinib turibdiki, asarda eng yomon, katta illatlardan-kambag'allik, nochorlik, hamda ijtimoiy tengsizlik kabi dolzarb mavzular yoritilgan. Asardagi quyidagi parchani olaylik: - **Axir, boshqorong'i bo'l, evida bolda!** -dedi do'ppisini qoqmasdan boshiga kiyib, -**anor, anor... Bir qadoq anor falon pul bo'lsa! Saharmardondan suv tashib, o'tin yorib, o't yoqib bir oyda oladiganim o'n sakkiz tanga pul. Akam bo'lmasa, ukam bo'lmasa...** Ushbu parchada Turobjonning holati, ijtimoiy ahvoli qay darajada ekanligini hech qanday ta'riflarsiz fahmlab olish mumkin. Endi boshqa bir parchaga e'tiborimizni qarataylik: - **Umringda necha marta asal yegansan? O'zim umrimda bir marta yeganman: Shokir qandolatchi asal qiyom qil dirayotganda qozoniga ammanning jo'jasi tushib ketgandi, shu jo'jani yalaganman...** Bu parchada Turobjon anor o'rniga asal olib keladi, lekin asalni ham o'zini puliga olmaydi. Xo'jayiniga sovg'a qilingan asaldan ozrog'ini so'rab oladi. Adib bu parcha orqali jamiyatdagi ijtimoiy tengsizliklarni ochib beradi. Ya'ni ba'zi bir mansabdor shaxslar o'z foydalari uchun oddiy xalqdan foydalanadi. Natijada davlat tepasida turgan mansabdor shaxslarning qorni to'q, oddiy xalq och qolib ketavergan. Abdulla Qahhor bu asariga "Anor" nomini tanlar ekan, o'sha davr tuzumi, ocharchilik, nochorlik holatlaridan kelib chiqqan holda anor mevasini tansiq meva sifatida ko'rishimiz mumkin. O'sha davrda odamlar bir burda nonga zor bo'lsa, anor ular uchun shunchaki orzu edi. Buni quyidagi parchadan bilib olishimiz mumkin: - Mushak, - dedi Turobjon, - Mullajon qozining bog'ida. Mullajon qozi beshik to'yi qilgan. Xotin indamadi. - Shahardan to'ralar hamchiqqan, - dedi Turobjon yana. Xotin yana indamadi. U mullajon qozining bog'ini ko'rgan emas, ammo ta'rifini eshitgan. Bu bog'ni ko'z oldiga keltirib ko'rdi: bog' emas, anorzor ...

2-rasm: Abdulla Qahhor “Anor” hikoyasi³

A. Qahhorning “Dahshat” hikoyasiga to‘xtalsak, bu asar o‘sha davrdagi xalq hayoti va ayollarning ruhiy holatlari tasvirlangan. Voqealar jarayoni Olimbek dodxoning uyi va qabristonda bo‘lib o‘tadi. Hikoyaning boshlanishi Olimbek dodxoning uyidagi sakkiz xotini va atrofda ko‘z ochirmayotgan kuzak shamoli bilan boshlanadi. Bu parchaning boshlanishida Dodxoning tasbehni o‘girayotgani tasvirlangan.

3-rasm: Abdulla Qahhor “Dahshat” hikoyasi⁴

Tasbeh Dodxo uchun ko‘ngilni tinchlantiradigan, xotirjamlik beradigan narsa hisoblanadi. Ammo shunga qaramay, uning xayoli go‘ristonda va qo‘rquvini kuchaytiruvchi vahimali fikrlarda edi. Go‘ristonning “vahimali” va “xunuk” sifatlarida ishlatilishi Dodxo qalbini bezovta qilayotgan, o‘limni va u bilan bog‘liq qo‘rquvni ta‘kidlaydi. Voqealar davomida eshikka nimadir keilib uriladi va bo‘yra bo‘lib chiqadi. “Gapdan gap chiqib Nodirmohbegim bir voqeani aytib berdi.

³ Muallif tomonidan tayyorlangan

⁴ Muallif tomonidan tayyorlangan

Bola edim. Rahmatli dadam gap yer edilar. Bir mehmonxona yigit... Mana

shunaqa

shamol kechasi

ekan. «**Hozir kim go‘ristonga**

borib, Asqar ponsotning

go‘riga pichoq sanchib

keladi?» - degan gap bo‘lipti.

Shunda bir kishi pichog‘ini

qinidan sug‘urib: «**Men**

sanchib kelaman», -deпти.

Bitta qo‘ydan garov bog‘lashib

yo‘lga tushipti. Jo‘ralari hali

kutishar emish - yo‘q, hali

kutishar emish -yo‘q; tong

otipti, uyida ham yo‘q emish; go‘ristonga borib qarashsa, Asqar ponsotning go‘ri

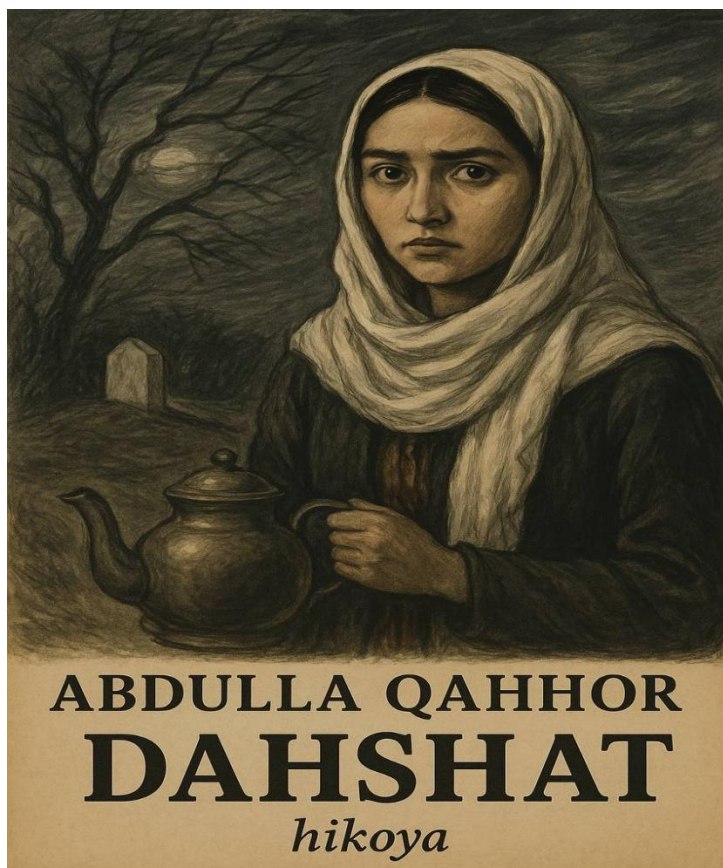
oldida o‘lib yotgan emish! Bechora go‘rga pichoq sanchganida etagini qo‘shib

sanchgan ekan, qaytay desa etagidan birov tortganday bo‘lgan-da...”

Nodirmohbeginning aytib bergan voqeasi inson ruhiyatidagi qo‘rquv va o‘zo‘zini ruhiy jihatdan yengish qiyinligini ko‘rsatadi. Bu voqea xalq og‘zaki ijodidan kelib chiqqan, mistik va qo‘rqinchli hikoyalarga o‘xshaydi. Bu kabi hikoyalar o‘quvchiga hayajon va vahima hissini uyg‘otadi.

Shuningdek, bunday voqealar jamiyatdagi odatlarni, xalqning ruhiy dunyosini aks ettiradi. A.Qahhor ushbu tasvir orqali o‘z asarida xalqning axloqiy va ruhiy dunyosiga chuqur kirib borishga muvaffaq bo‘lgan.

Ushbu voqeadan keyin bosh qahromomlar o‘zaro bahs bog‘lashadi. Natijada Unsin qabiristonga borib qumg‘onda choy damlab kelish sharti berildi. Unsin bu

bahsdan qo'rqmadi, chunki ota-onasini oldiga, ya'ni Ganjiravonga ketish umidi bor edi. Uni birgina so'z olg'a yurishga yordam berdi :
“O'likning joni yo'q!”.

“Go'riston to'g'risida dodxo nimalar eshitgan bo'lsa, Unsin ham shuni eshitgan, shamol kechasi dodxo xayolida go'riston qandoq dahshatli bo'lsa, uning xayolida ham shunday dahshatli, lekin shundoq bo'lsa ham, tiriklar go'ristoni bo'lgan bu dargohning dahshati oldida o'liklar go'ristonining dahshati unga dahshat ko'rinmas, bundan tashqari, ertagayoq Ganjiravonga jo'nash, ota-onasini, dugonalari ko'rish umidi uning boshiga hech qanday fikr-xayolni yo'latmas edi”

Yuqoridagi satirda dahshat so'zi besh marta takrorlanga. Unsin go'ristonning bu dahshatli tasvirini qabul qilmaydi, uning uchun tiriklar dunyosidagi muammolar ko'proq ahamiyatli. U go'ristonning o'limdan ham kuchliroq ramzini tiriklar go'ristoni, ya'ni o'zining hayoti bilan bog'laydi. O'limga emas, hayotga bo'lgan mehr - Unsinning yaqin kelajakda ota-onasi va dugonalari bilan ko'rishish istagi uning boshini o'lim haqida xayollardan chalg'itadi va umid bilan to'ldiradi.

Shu davrda ayollarga bo'lgan munosabat yomon munosabatda bolishgan, shuning uchun Unsin hato o'lishini bila turib, katta tavakalga qo'l chozdi. Budunyodan ozod bo'lib oldi. Unsindan keyin Olimbek dodxonning katta xotini Nodirmohbegim ikkala mushtini uch marta yerga qadadi; keyin: **«Bu dargohni endi yelkanning chuquri ko'rsin»**, deb chiqib ketdi.

4-rasm: Abdulla Qahhor “Bemor” hikoyasi

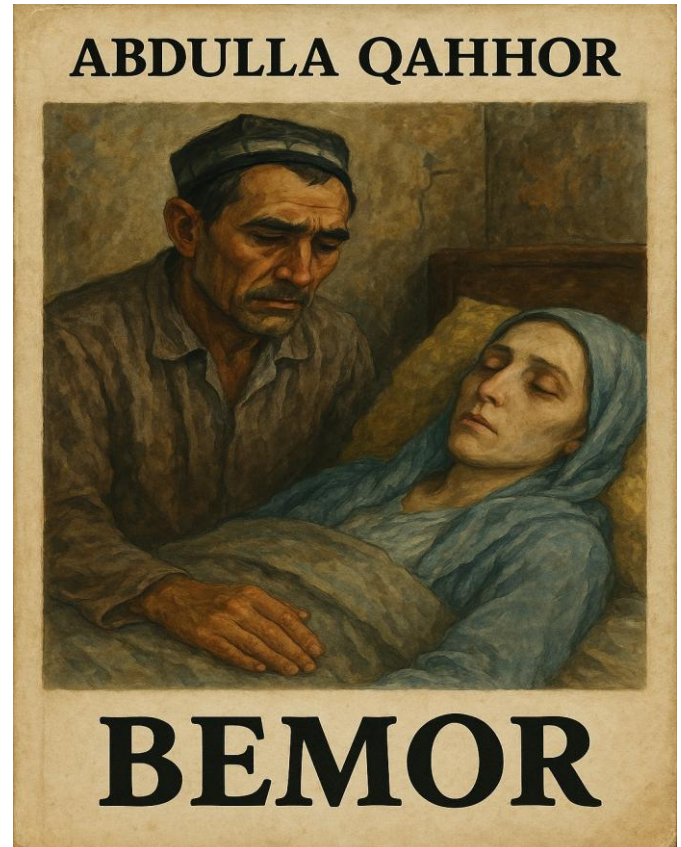
Qisqa soʻzda koʻp maʼno ifodalash mahoratiga ega boʻlgan hikoyanavisimizning oʻzi yashab oʻtgan davr bilan bogʻliq turli mavzulardagi

ijtimoiy va tarbiyaviy jihatdan katta ahamiyat kasb etuvchi hikoyalaridan biri bu- “**Bemor**”⁵ hikoyasi. Hikoya kichik hajmli va ixchamgina boʻlishiga qaramasdan unda butun bir davrning ogʻir va zalvorli muhiti tasvirlangan.

Dastlab, asar yozilgan yilga eʼtibor qaratadigan boʻlsak, hikoya 1936-yilda yozilgan. Ushbu yilda Oʻzbekiston sobiq SSSR davlatining mustamlakachilik botqogʻiga botib

boʻlgan edi. Mamlakatimiz har sohada izdan chiqqan, nafaqat tibbiyot, taʼlim, balki iqtisodiy tomondan oʻsish ham toʻxtab qolgan edi. Insonlar och-nahor, bir burda nonga zor boʻlib bir chekkada xor-u zorlik tortib oʻlib ketishar, biror kasb bilan shugʻullanay desa, hech bir kasb orqali oila roʻzgʻorini tebrata olmasdi. Shu sababli ham insonlar pul topish ilinjida oʻgʻrilik, firibgarlik kabi illatlarni oʻzlariga kasb qilib olgan edi.

“ Sotiboldining xotini ogʻrib qoldi. Sotiboldi kasalni oʻqitdi - boʻlmadi, tabibga koʻrsatdi. Tabib qon oldi. Betobning koʻzi tinib, boshi aylanadigan boʻlib qoldi. Baxshi oʻqidi. Allaqanday bir xotin kelib tolning xipchini bilan savaladi,

tovuq soʻyib qonladi...”. Ushbu parchada bir amallab **“tabib”** nomini olgan kimsa, yuqorida aytilgandek, ayolning nima kasal bilan ogʻriyotganini bilmay turib undan qon oldi. Buning oqibatida esa betobning **“koʻzi tinib, boshi aylanadigan boʻlib”** qoladi.

Hatto oʻzi ham kim ekanligini bilmaydigan allaqanday bir xotin kelib uni savalaydi. Ulardan soʻng xonadonga baxshi keladi.

U xotinning yonida oʻtirib bir narsalar oʻqiydi, lekin u oʻqigan narsalar bemorning dardiga em boʻladimi - yoʻqmi, uni zarracha boʻlsa ham qiziqitirmaydi. Axir ochlik azobidan qiynalib, ogʻir ahvolda yotgan bemordan ham qon oladimi, mushtdekkina joni shunday azobli dardni zoʻrgʻa koʻtarib yurgan bir bechorani ham xipchin bilan savalaydimi? Bu soxta “tabiblar”ga bemorning oʻlishi-yu qolishining qizigʻi yoʻq, ular faqat pul uchun shunday razilliklarga qoʻl urgan edi.

Holbuki, ular bunday **“davolash usuli”**ni birgina Sotiboldining xotini emas, balki oʻsha atrofdagi yuzlab bechoralar ustida qoʻllaydi. Baxshi esa qayerga chaqirilsa, qaysi kasalga roʻpara kelsa, hammasiga koʻr-koʻrona yodlab olgan narsalarini oʻqib, chiqib ketavergan. Koʻryapsizki, mana shunday majruh davr muhiti butun jamiyatni, kishilar ong-u shuurini johillik bilan butunlay band qilib olgan.

“Shaharda bitta doktorxonona bor....Doktorxonona deganda Sotiboldining koʻz oldiga izvosh va oq podshoning surati solingan 25 soʻmlik pul kelar edi”. Endi hikoyaning mana shu joyiga eʼtibor qaratadigan boʻlsak, oʻz - oʻzidan bir savol tugʻiladi. Nega butun boshli katta shaharda birgina kasalxonona faoliyat yuritadi? Yuqorida aytib oʻtilgandek bu davr 20- asrning dastlabki yillari boʻlib, Chor Rossiyasi tomonidan bosib olingan oʻlkada tibbiyot masalalarini hal qilishga deyarli eʼtibor berilmas edi, chunki xalq moliyaviy jihatdan juda qashshoq boʻlib, qishloqlardagi dehqonlar, shaharlardagi hunarmandlarning kuni boʻyi ogʻir mehnat qilib topgan va yigʻgan boyliklari chetga tashib ketilardi. Shuning uchun ham

iqtisodiy nochorlik kishilar turmush darajasining tobora pasayib borishiga, aholi o`rtasida turli kasalliklar keng tarqalib, oddiy betoblik ortidan odamlar bevaqt hayotdan ko`z yumib ketishiga sabab bo`ldi.

Har davrda bo`lgani kabi aynan mana shu yillarda ham aholi o`rtasida tabaqalanish keng avj olib, tibbiy xizmatdan faqatgina chor amaldorlar, harbiylar va mahalliy boylargina foydalana olar edi. Bunday sharoitda esa Sotiboldiga o`xshagan oddiy xalqning nochor odamlari kasalxonaga borib shifo topishni emas, balki doktorxona uchun 25 so`mlik pul topish ilinjida yurar edi. Shunday paytda Sotiboldining birgina najoti xo`jayini - Abdug`aniboy edi. Lekin afsuski, kambag`alni tuyani ustida ham it qopadi deganlaridek bu inson ham Sotiboldiga yordam qo`lini cho`zishdan bosh tortadi. Omborda qulab ketgan qoplar ostida qolib o`ladigan ahvolga kelgan vaqtda shahardagi kasalxonani ham nazariga ilmay markaziy shaharga, ya`ni Simga borib davolanib kelishga pul topgan bu bag`ritosh kimsa xizmatkorining ayoli yosh o`lib ketishi, norasida bir farzand yetim qolib ona mehriga zor bo`lib o`sishi mumkinligini bila turib zarracha yordam ko`rsatishga yaramaydi. Axir Abdug`aniboyga o`xshagan razil va xasis kimsalarni boy qilgan, ularning o`zlari xohlagandek maishat qilishi, betob bo`lganda istagan joylariga borib davolanib kelishi uchun yetarlicha mablag` bilan ta`minlagan Sotiboldi va unga o`xshaganlarning og`ir va mashaqqatli mehnati emasmidi? Nahotki shu bir qiymatga arzimaydigan pul inson hayotidan azizroq bo`lsa?.

E`tibor berib qaraydigan bo`lsak, o`sha davrda butun boshli jamiyat bor, bitta bo`lsa ham doktorxona bor, tabib bor, baxshi bor, qo`lida harom pullar o`ynagan boylar va amaldorlar bor, qanday mehnat bo`lsa qilishga tayyor bo`lgan Sotiboldi bor, lekin bularning hech birida bemor uchun najot yo`q. Hikoya davomida na Sotiboldining, na ayolining qarindosh - urug`lari, qo`ni - qo`shnilari haqida so`z yuritiladi.

Bu qarindosh yoki qo`shnilarning yo`qligidan emas, balki yordam beruvchilarning yo`qligidan dalolatdir. Chunki bunday og`ir zamonda birovning birov bilan ishi yo`q, qarindoshlar narida tursin hatto farzand otasini tanimaydigan darajada hamma o`z kunini qanday kechirshni o`ylardi. Shu boisdan ham qashshoqlikning botqog`iga botib qolgan shunday ayanchli nochor muhitda tashqaridan boshqalarning ovozi emas, balki gadoning sadaqa so`rab baqirgan tovushi eshitaladi. Hikoyaning mazmun - mohiyati, ta`sir kuchi hali bu bilan ham tugamaydi.

O`limi yaqinlashib qolgan ayoli uchun biror najot topa olmagan Sotiboldi qo`shi kampirning maslahati bilan endi to`rt yashar qizchasining saharlab turib uyqusiragan holda qiladigan duosiga umidvor bo`ladi. Bemorning “ko`ngliga armon bo`lmasin deb” chilyosin o`qitishadi. So`nggi damda qilinayotgan ishlarning barchasi bemorning o`lib qolmasligi uchun edi. Chunki o`lgan kishini so`nggi yo`lgan kuzatish uchun ham qanchadan qancha urf-odatlarini o`z o`rniga qo`yib o`tkazish talab etiladi. Bularning barchasi esa pul evaziga bo`ladigan ishlar edi. Yozuvchi aynan mana shu pul davr kishilarini imkoniyatlardan mahrum etish bilan bir qatorda insondagi eng muqaddas tuyg`ular-insoniylik, rahmshavqat, insof, imon kabi tuyg`ulardan ham bir yo`la ayirayotganini yoritib bergan.

Asardagi qahramonlar ruhiyatiga to`xtaladigan bo`lsak, hikoyaning bosh qahramoni Sotiboldini kambag`alligi va chorasizligi tufayli asarning boshidan yakunigacha juda tushkun ahvolda ko`ramiz. Og`ir kasallikdan aziyat chekayotgan ayolining holatini ilojsiz kuzatayotganligi, uni tuzatish uchun qo`lida bor imkoniyatidan foydalansa-da umr yo`ldoshini bu azoblardan qutqarishga ojiz qolganligi sababli ham bu obrazni o`sha davrdagi imkoniyatlari cheklangan, o`z haqqini talab qila olmaydigan, nochorlikning changalida ezilayotgan insonlarning tipik vakili deya olishimiz mumkin.

Hikoyadagi yana bir obraz - Abdug`aniboy orqali insoniylikni bir chetga surib qo`yib oddiy insonlarga tepadan qaraydigan, odamgarchilik, rahm, insof kabi insoniy xislatlarni bir pulga sotadigan ma`naviy qashshoq kimsa sifatida tasvirlangan.

Bundan tashqari asardagi “tabib”, baxshi, bemorni xipchin bilan savalagan ayol kabi obrazlar pul uchun hech narsadan tap tortmaydigan, tuban va razil kimsalarning umumlashma variantidir.

Bir so`z bilan aytganda hikoyada insonni qashshoqlik emas, loqaydlik, ilmsizlik, ma`naviy tubanlik kabi illatlar halokatga yetaklashi qisqa va sarmazmun gaplar bilan isbotlab berilgan. Asar muallifi bu hikoya orqali umidsizlik yoki tushkunlikni targ`ib etmaydi, aksincha, u inson ruhiyatining kuchi va chidamliligini, shu bilan birga, qiyinchiliklarga duch kelganda shaxslarning maqsad va chora yo`lini topish qobiliyati qay darajada yuksalishi mumkinligini namoyish etadi. Abdulla Qahhorning mushohadali hayot haqiqatlarini o`zining kichik jussasida mujassam qilgan bu qisqa hikoyasi bugungi kunda ham o`z salmog`i va o`rnini yo`qotmay kelayotganining asosiy sabablaridan biri shuki, undan olinadigan xulasa hozirda ham bir qancha insoniy tuyg`ulardan yiroqlashib borayotgan yangi davr kishilari uchun ibrat vazifasini o`tayotganligidir.

Xulosa qilib aytganda, o`zbekning atoqli va zabardast yozuvchisi o`tkir qalam sohibi Abdulla Qahhor davr bilan hamnafas yashadi. Ijodkor o`z manfaatlari yo`lida qalam tebratmadi, u xalq dardi bilan birga yashadi. Qahhor hikoyalarida g`aflat uyqusida yotgan, o`zligini tanib ulgurmagan o`zbek xalqiga murojaat qildi. Davrining dolzarb muammolarini real tasvirlar orqali ba`zida kulgili satira ba`zida achchiq dramatism bilan fosh qilib, kitobxonlar qalbiga kirib bordi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulla Qahhor .Asarlar.Besh jildlik.Birinchi jild ."G'afur G'ulom nomidagi Adabiyotva sa'nat nashriyoti" Toshkent 1987
2. Marxabo Qo'chqorova Abdulla Qahhor - istiqloq adabiyotshunosligi ko'zgasida (monografiya) Toshkent : Akademnashr,2018
3. Marxabo Qo'shqorova " Badiiy so'z va ruhiyat manzaralari" ."Muharrir "nashriyoti . Toshkent 2011 .Ozod Sharafiddinov asarlarida Abdulla Qahhor shaxsiyati 99-bet
4. Marxabo Qo'chqorova " O'tmishdan ertaklar tadqiqi" Yangi asr avlodi Toshkent. 2016
5. "Anor" qissa va hikoyalar to'plami. A.Qahhor. G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi. Toshkent-2012
6. 6-sinf Adabiyot darsligi 1-qism (2017)- Toshkent, Ma'naviyat, 108-118-betlar.
7. Karimov N. va boshqalar. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. - T.: „O'qituvchi“, 1999. - B.500.
8. Bahor Bahriddinovna Turaeva. (2021). THEORETICAL AND POETIC PECULIARITIES OF THE CHRONOTOPE IN THE NOVEL "THE PLACE OF THE SKULL" BY CH. AITMATOV. PalArch's Journal of Archaeology of Egypt / Egyptology, 18(5), 84-103. Retrieved from <https://archives.palarch.nl/index.php/jae/article/view/7570>
9. Sobirov Anvar Kuvandikovich. (2019). Inversion as a stylistic instrument in poetic speech. Proceedings of The ICECRS, 3. <https://doi.org/10.21070/icecrs.v3i0.297>